

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 21. do 27. januara 2003. godine, donijela je

ODLUKU

I

Graditeljska cjelina - **Grob Moshe Danona sa okolnim prostorom i havrom na Krajšini, općina Stolac**, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na k.č. 789/I i 789/II, k.o. Ošanići, općina Stolac, Federacija Bosne i Hercegovine.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je obezbijediti sredstva za izradu i provedbu potrebne prostorno-planske dokumentacije provedbene razine za nacionalni spomenik.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju zaštite kompleksa utvrđuju se I i II zona zaštite. I zona zaštite obuhvata k.č. 789/I i 789/II i pojas širine 5 m od granice pomenutih k.č. II zona zaštite obuhvata granične parcele sa pomenutim k.č.

U I zoni zaštite nisu dopušteni nikakvi radovi izuzev radova na održavanju kompleksa i rekonstrukciji objekta prema uvjetima i uz nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite), a prema odobrenju federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje. U ovoj zoni nije dopušteno deponiranje otpadaka.

U II zaštitnoj zoni zabranjena je izgradnja privrednih i poljoprivrednih objekata. Stambeni objekti moraju biti visine 6,50 metara do početka krovišta, odnosno spratnosti P+1 i maksimalnog gabarita 12x10 m.

Potrebno je uraditi projekat prezentacije spomenika. U sklopu projekta predvidjeti rekonstrukciju objekta Sastajališta za oplakivanje – havre. Postojeće kamene zidove sačuvati, uz poduzimanje sanacionih mjera na mjestima gdje je došlo do oštećenja krune

zida usljed prodora atmosfere vode. Uraditi novu krovnu konstrukciju na objektu i završne radove na malterisanju i bojenju enterijera.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite, općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II - IV ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH» i «Službenim novinama Federacije BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj: 08.2-6-19/03-1
Komisije
21. januara 2003. godine
Sarajevo

Predsjedavajući

Dubravko

Lovrenović

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stava 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je na sjednici održanoj 30. juna 1998. godine donijela odluku o stavljanju **Groba Moshe Danona** na Privremenu listu nacionalnih spomenika pod rednim brojem 577.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom .

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodni donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd,
- sadašnje stanje dobra,
- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (Općina Stolac: kopija katastarskog plana, zemljišnoknjižni izvadak),
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o lokalitetu

Lokacija

Spomenik se nalazi na mjestu zvanom Krajšina, na putu Stolac – Mostar, 2 km

udaljen od centra Stoca, k.č. 789/I i 789/II, K.O. Ošanići, vlasništvo Jevrejske općine Sarajevo (789/I) i Danilo Saloma (789/II), Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Ovaj nadgrobni spomenik obilježava grob sarajevskog rabina Moshe Danona, veoma cijenjenog člana jevrejske zajednice sa početka XIX stoljeća. Imenovan je za hamambašija 1815. godine, a petnaest godina kasnije, u vrijeme teških prilika za jevrejsku zajednicu na teritoriju Bosne i Hercegovine, pošao je pješke na put u Palestinu, u Eretz Izrael, želeći umrijeti i biti pokopan u Svetoj Zemlji. Na tom putu je i umro, i to u blizini Stoca, na mjestu gdje je i sahranjen. Spomenik su mu podigli sunarodnici deset godina nakon njegove smrti.

Događaji koji su prethodili njegovom putu u Svetu Zemlju su legendarni i opisani su i u jednoj sefardskoj baladi. Događaj se desio 1819. godine kada je travnički Jevrej po imenu Moshe Haviljo prešao na islam, preuzevši ime Derviš Ahmed. Ubrzo je postao «sveti čovjek» sa mnogo utjecaja. Nakon nekog vremena počeo je poticati muslimane protiv svojih dojučerašnjih sunarodnika. Ubrzo je pronađen mrtav i vlasti su pokušale iskoristiti taj događaj kako bi se obračunali sa Jevrejima generalno. Malu skupinu Sefarda u Travniku niko nije dirao, ali su meta napada postali Sefardi Sarajeva. Ubrzo je naređeno da se pohapse svi ugledniji članovi jevrejske zajednice u Sarajevu, među kojima je bio i Rabbi Danon, vrhovni duhovni vođa zajednice i da se za njihovo oslobađanje traži velika suma novca. Međutim, sutradan je blizu 3000 naoružanih stanovnika Sarajeva – muslimana, opkolilo vezirovu palatu i oslobodilo zarobljene Sefarde (*Schwartz, 1998*).

Deset godina nakon smrti Moshe Danona ovo mjesto je postalo mjestom hodočašća Jevreja sefarda, ne samo Bosne i Hercegovine, nego i ostalih krajeva u kojima su Sefardi živjeli. Jednom godišnje na rođendan Moshe Danona 14. juna i na datum njegove smrti počela bi njihova okupljanja. Stare fotografije iz vremena prije II svjetskog rata prikazuju veliku masu ljudi okupljenu oko spomenika sa natpisom.

Iako je pripadao jevrejskoj kulturi, spomenik je bio jako poštovan i kod muslimana, a naročito kod derviša. Slično ovome hodočašću je hodočašće muslimana u tekiju na Buni u Blagaju (*Schwartz, 1998*).

2. Opis spomenika

Nadgrobni spomenik je napravljen od lokalnog kamena. Izveden je u formi jevrejskih nadgrobničkih spomenika na našim prostorima koja se naziva «sjedeci lav», formi koja simbolizira deset Božijih zapovijedi, odnosno ploče na kojima su zapovijedi bile zapisane. Ovakve spomenike moguće je naći na više mjesta u Bosni i Hercegovini, a najviše ih ima sačuvanih na starom jevrejskom groblju u Sarajevu.

Oblik spomenika je peterostrana nepravilna prizma čije su strane jednake, a gornja strana je zaravnjena tako da se stječe dojam da spomenik ima šest strana. U donjem dijelu spomenik je širi za jedan centimetar. Spomenik je postavljen na postolje dimenzija 190x80x90 cm. Dimenzije spomenika su 150x50x80 cm. Sa sjeverne strane je uklesan drugi natpis na starohebrejskom koji u originalu glasi:

«OVAJ KAMEN KOJI JE OVDJE PODIGNUT NEKA BUDE KAO ZNAK I SPOMENIK UKOPA JEDNE SVETE OSOBE ČIJA SU DJELA ČUDESNA I O KOME SE MOŽE KAZATI DA JE POBOŽAN I SVET. ON JE NAŠ GOSPODIN I UČITELJ I VELIKI RABIN, RABIN MOŠE DANON. NJEGOVA DOBRA DJELA NEKA NAM POMOGNU, AMEN.

ODIJELIO SE OD OVOGA SVIJETA DANA 20. SIVNA GODINE 5590.»

Spomenik se nalazi na uređenom prostoru sa parterom u obliku menore, a stilizirana menora je također prisutna i na željeznim vratima kompleksa.

Uz spomenik Moshi Danonu se nalaze još dva spomenika i to jedan sa natpisom na njemačkom jeziku latiničnim slovima: ARNOLD SILBERSTEIN Gestorben im Mai 1889,

dok je drugi bez natpisa.

Havra je od spomenika udaljena 35 metara. Havra nije prostor za redovno obavljanje molitvi Jevreja, nego je uobičajno prostor žaljenja, zajedničkog oplakivanja, prostor u kome su posjetitelji groba rabina Moshe Danona oplakivali njegovu smrt, ali i izgon Jevreja. To je objekat dužine 8,60x7,20 m. Zidovi su kameni, a bila je pokrivena crijepom. Tri prozora okrenuta su prema nadgrobnim spomenicima, dok su vrata na sjevernoj strani. U unutrašnjosti su se nalazile klupe za sjedenje i niša - mjesto u koju bi se stavljao Jevrejima svet predmet.

3. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

70-tih godina prošlog stoljeća izvršeno je uređenje parcele sa izradom nove ograde i uređenjem parternih ploha kompleksa. Pristup grobu Moshe Danona riješen je u obliku menore.

4. Sadašnje stanje spomenika

Spomenik - grob je u nepromijenjenom stanju u odnosu na stanje prije rata. Od ratnih oštećenja, vidljive su samo manja površinska oštećenja, nastala udarima gelera. Djelovanje atmosferilija dovelo je do manjih površinskih oštećenja kamena što je osobito vidljivo na natpisu. Nepovoljni atmosferski utjecaji doveli su do propadanja ostala dva spomenika. Havra je bez krova i zidovi su izloženi propadanju.

III - ZAKLJUČAK

Izuzetno je značajno mjesto ovog spomenika u duhovnoj i materijalnoj kulturi jevrejskog naroda, ne samo sa područja Bosne i Hercegovine, nego i šire. Iako je za Sefarde hodočašće i obilaženje grobova mrtvih potpuno neuobičajno, ovaj spomenik se posjećuje svake godine na dan smrti Moshe Danona i na njegov rođendan. Ta posjeta za Jevreje predstavlja simbol čudesnog spasenja. Ovo mjesto kod jevrejskog naroda nema paralela. Paralele se mogu povući samo sa hodočasničkim mjestima ostalih religijskih grupa.

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, usvojene na IV sjednici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, održanoj od 3. do 9. septembra 2002. godine, Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu.

Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje,

B. Historijska vrijednost,

D. Čitljivost,

D.IV. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,

E. Simbolička vrijednost,

E.III Tradicionalna vrijednost,

E.IV. Vezanost za rituale ili obrede,

E.V.– značaj za identitet skupine ljudi.

G. Izvornost.

G.III. Namjena i upotreba.

H. Jedinstvenost i reprezentativnost.

Sastavni dio ove odluke su:

- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- situacija.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja graditeljske cjeline Groba Moshe Danona sa havrom nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

1956. Rizvanbegović, Izet, Stari jevrejski nadgrobni spomenik na Krajšini kraj Stoca, Naše starine III, 265. str., 1956.

1996. Levy, Moritz, Sefardi u Bosni: prilog historiji Jevreja na balkanskom poluotoku ([Sarajevo], Bosanska biblioteka, 1996)

1998. Schwatz, Stephan, The Rabbi of Stolac , 1998.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mirzah Fočo, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*